

Шевченко О.М.

Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка

Культурологічний підхід та інноваційні
педагогічні технології у професійній підготовці
музикантів-педагогів

В статті проаналізований стан організації занять майбутніх музикантів-педагогів у контексті культурологічного підходу й інноваційних педагогічних технологій. Показані шляхи поєднання культурологічного підходу та інноваційних технологій.

Актуальність проблеми. Сучасна педагогічна наука і практика наполегливо шукають не лише оновлення та реформування системи освіти і виховання в Україні, але й принципово нові підходи до розв'язання важливого завдання - збереження та розвиток культурного, інтелектуального потенціалу нашого суспільства, в якому найбільшою цінністю є Особистість, культурна унікальність та універсальність. Криза сучасного соціально-культурного життя суспільства виявляється насамперед у невідповідності знань потребам особистості, суспільним вимогам і світовим стандартам; у знецінюванні соціального престижу освіченості й інтелектуальної діяльності; у відчуженості від культури; у реалізації потвори.-соціально-культурних потреб; в емоційній убогості деякої частини молоді припиненні моральних критеріїв своєї та чужої поведінки.

Система освіти в сучасних умовах є основним механізмом успадкуванню культури новими поколіннями, ствердження головного призначення культури – відкривати в людині людське. Тому не випадково одним із стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні є „відтворення й трансляція культур духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків" (Україна ХХІ ст. Державна національна програма „Освіта“).

Згідно із пріоритетом загальнолюдських цінностей, що затверджується суспільстві, значенням особистості в культурно-духовному розвитку людства цінність людини визначається культурою, яку вона несе. У зв'язку з цим багате вітчизняних учених і дослідників (Л.А. Кондрацька, В.С. Маслов, Г.М. Падалка. О.П. Рудницька, Г.Г. Філіпчук) вважають, що в змісті освіти культурологічна компонент є необхідним. Також науковці звертають увагу на питання інновацій у педагогіці (М.С. Бургин, М.В. Кларін, А.І. Пригножин), інноваційне: педагогічної діяльності (О.П. Козлова, Л.С. Подимова, В.А. Сластьоні-інноваційних педагогічних технологій (О.М. Пехота, С.О. Сисоєва . інноваційних процесів у професійній освіті (А.І. Каташов, О.О. Кіяшко). Однак не розв'язаною залишається проблема застосування культурологічного підходу та впровадження сучасних технологій навчання на заняттях майбутніх музикантів-педагогів.

Мета статті – розкрити зміст ключових понять: „культурологічний підхід" та „інноваційні педагогічні технології" та показати шляхи поєднання

культурологічного підходу та інноваційних технологій.

Сутність культурологічного підходу до професійної підготовки музикантів-педагогів визначаємо як ступінь культурного розвитку особистості, яка проявляється в потребі у самовдосконаленні, розвиненості особистісно-комунікативних якостей та забезпечує ефективність професійної діяльності.

Головною метою культурологічного підходу до професійної підготов-майбутніх музикантів-педагогів є:

- формування професійно-педагогічної культури майбутнього спеціаліста;

- розвиток культуротворчих форм і методів навчання й виховання, ще дозволяє забезпечувати випуск фахівців-інтелігентів, які не тільки мають професійну кваліфікацію, але й здатні до цілісного, системного аналізу проблем сучасного життя, культури, цивілізації;

- „побудова цілісного процесу здобування знань, адекватних життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природно-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних єдністю гуманістичних смислів та духовно-моральних цілей" [1, с. 12];

- удосконалення методологій та методик пізнавальної діяльності: удосконалення форм і методів підготовки, направлених на оволодіння різни

технологіями навчання й виховання: діалогу культур, суб'єкт-суб'єктних відносин, рольових і ділових ігор у процесі навчання, тренінгових методик, спрямованих на оптимізацію комунікативної взаємодії педагога зі студентом, а також методик саморегуляції, самокорекції, самодіагностики, конструювання нових педагогічних форм і методів навчання.

„Інноваційна педагогічна технологія – це цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в практику прийомів, способів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до одержання очікуваних результатів" [4, с. 119].

Таким чином, під організацією занять зі студентами музично-педагогічних спеціальностей у контексті культурологічного підходу й інноваційних педагогічних технологій розуміємо оптимальне впровадження нових форм і методів організації навчання в умовах застосування культурологічного підходу в професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів, у результаті яких суттєво поліпшується кінцевий результат професійної підготовки (рівень професійних умінь та навичок, особистісні якості, загальний культурний розвиток фахівця).

Існуюча практика організації занять із майбутніми музикантами-педагогами показує, що залежно від поставлених цілей, усі заняття можна розділити на три великі групи. До першої групи можна віднести заняття, основним критерієм навчання яких є формування певного рівня умінь і навичок; до другої групи можна віднести заняття, основним критерій

навчання яких є задоволення потреб особистості у саморозвитку, на яких формуються особистісні якості фахівця; до третьої групи можна віднести заняття, на яких студент оволодіває фахом та паралельно відбувається формування особистісних якостей фахівця.

Проведені нами опитування 90 викладачів музично-педагогічних спеціальностей м. Полтави та області дали такі результати: 65 із них практикують у своїй діяльності заняття першого типу, оскільки вважають, що для фаху передусім потрібні кваліфіковані вміння і навички, а особисті якості потрібно розвивати лише на їх базі; 15 викладачів проводять заняття другого типу, стверджуючи, що лише розвинуті особистості спроможні стати справжніми фахівцями своєї справи; 10 із них практикують заняття третього типу, оскільки не можуть відокремити фаховість від особистісних якостей.

Пояснити такий стан ми змогли, запропонувавши викладачам музично-педагогічних дисциплін дати відповіді на анкету:

1. Дайте визначення поняття „педагогічні технології“.

2. Назвіть, які Ви знаєте педагогічні технології.

3. Що таке особистісно-орієнтоване навчання?

4. Назвіть принципи особистісно-орієнтованого навчання.

5. Розкрийте зміст поняття „культурологічний підхід“.

6. Назвіть шляхи впровадження культурологічного підходу в навчальний процес.

Лише 70 % опитуваних змогли розкрити поняття „культурологічний підхід“, 2% респондентів не досить чітко розуміють це поняття, а 5% не замислювалися над цим поняттям узагалі. 15% викладачів музично-педагогічних дисциплін орієнтується у розмаїтті педагогічних технологій; принцип особистісно-орієнтованого навчання визнає 55% респондентів, 30% опитуваних неповністю володіє інформацією про існування педагогічних технологій. У підготовці музикантів-педагогів наявні спроби реалізувати особистісний підхід (55% респондентів). Щодо впровадження культурологічного підходу в професійну підготовку майбутніх музикантів-педагогів, то 30% респондентів не замислювалися над цим питанням узагалі. У такій ситуації при виборі форм, методів і засобів навчання значну роль відіграє суб'єктивізм викладача музично-педагогічних дисциплін. Користуючись неповним набором методів, важко домогтися добрих результатів, а відсутність інших методів компенсувати майстерністю й ентузіазмом викладачів вдається не завжди.

Застосування культурологічного підходу та впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання передбачає новий рівень відносин між його учасниками - студентом і викладачем. Вони повинні розвиватися разом, уміти працювати самостійно над собою й своєю культурою і тим самим змінювати якість навчального процесу.

Ще існує така проблема: студент навчального закладу I-II рівнів акредитації – вчорашній школяр, який має неповну базову середню освіту. Тому

самостійно студент не вміє ставити навчальну мету, скласти план її досягнення. Викладач музично-педагогічних дисциплін – це або досвідчений педагог (понад 30-35 років стажу), або випускник музичних консерваторій без досвіду педагогічної роботи. Перші з них не завжди схвально ставляться до будь-яких нововведень. Вони вважають, що знають особливості роботи в мистецьких навчальних закладах, працюють за давно налагодженими методиками. Другі – протягом перших років роботи активно переймають досвід старших колег та використовують у роботі методи досвідчених наставників. Додавши до цього низький рівень поінформованості щодо можливостей впровадження культурологічного підходу та інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів, відсутність фінансування для стажування, можна зробити невтішний висновок. За таких обставин вносити викладачеві корективи у свою роботу, змінювати методика, яка дає позитивні результати професійної підготовки навіть у такій ситуації не зовсім доцільно.

На підставі вищевикладеного, зробимо висновок: основні суб'єкти навчального процесу в музично-педагогічних навчальних закладах І—ІІ рівнів акредитації не повною мірою готові до впровадження культурологічного підходу та інноваційних технологій у навчальний процес.

Розглянемо інший аспект проблеми. Ідеї культурологічного підходу в професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів зумовлені

об'єктивним зв'язком педагога з культурою. Студент розвивається і формується як професіє: не лише на базі засвоєної ним культури, а й уносить до неї дещо принципово нове, бо стає творцем її нових елементів. А це свідчить про його становлення як творче" особистості. Тут доцільно розглянути можливості побудови занять на основі культурологічного підходу із застосуванням педагогічних інновацій. Доцільне заняття із загальноосвітніх дисциплін проводити, застосовуючи модуль-технологію. За такої організації навчального процесу викладач та студент працюють з інформацією у вигляді модулів, які є закінченими і самостійними, а сукупність модулів становить єдине ціле при розкритті навчальної теми (модулі цільові, інформаційні, операційні, перевірні тощо). Технологія модульного навчання є одним із напрямів індивідуалізації навчання, що дозволяє здійснювати самонавчання, регулювати темп роботи. Наприклад, на заняттях з іноземної мови студентам пропонуються довідники з докладною інформацією щодо опрацювання кожного тематичного модуля, подається матеріал, який містить інформацію про культуру інших країн (США, Англія, Канада й ін.).

Досить ефективно можна застосовувати на заняттях із загальноосвітніх дисциплін (зокрема з іноземної мови) метод проектів. Особливістю застосування на заняттях з іноземної мови проектної методики є те, що студенти, виконуючи проблемно-пошукові завдання згідно зі своїми інтересами, здібностями та рівнем володіння мовою, вивчають її. Ці завдання орієнтовані на досягнення певного особистісно-значущого для студента

результату. [2, с. 54]. Виконання всіх завдань передбачає усне і писемне спілкування іноземною мовою з метою одержання певної інформації (інтерв'ю, листування, опрацювання літератури тощо), яке набуває рис реальної комунікації завдяки інтегрованому використанню студентами знань з інших предметів. Комплексною ознакою проектів є метод збирання інформації для виконання проекту, джерело інформації і типи презентації виконаної роботи.

За цією ознакою розрізняють такі типи проектів: 1) виробничі проекти: діяльність учасників такого проекту чітко орієнтована на соціальні інтереси самих учасників і має конкретні практичні результати у формі письмових документів або виготовлених студентами матеріалів; 2) інформаційно-дослідницькі проекти: студенти індивідуально або у невеликих групах повинні відшукати інформацію, працюючи з різними джерелами інформації, наприклад, у довідниках у бібліотеці, та викласти її у формі письмових звітів, добірки фотографій, виставки або усних презентацій; 3) проекти-огляди: спочатку студенти готують питання анкети, потім роздають її певній кількості людей і, нарешті, збирають й аналізують результати; 4) організаційно-ігрові проекти: учасники беруть на себе різні ролі, зумовлені характером і змістом певного проекту - літературних персонажів або вигаданих героїв. [2, с. 74].

Результатом застосування методу проектів, із позиції педагога, є зміна рівня сформованості професійних умінь та навичок, які демонструє студент. Із погляду впровадження ця технологія потребує

спеціальної підготовки студентів та інтенсивної пошукової праці викладача.

Доцільно застосовувати технології розвивального навчання. Головною метою такого навчання при культурологічному підході є формування активного, самостійного творчого мислення студента, яке поступово переходить у самостійне навчання. Цей процес є тривалим і потребує планомірної роботи викладача на кожному занятті. При цьому потрібно: формувати у студентів мотиви навчання, перевіряти оволодіння ними новою культурологічною інформацією, визначати рівень узагальнення умінь та навичок. Завдання педагога – вдосконалення розумових процесів з урахуванням можливостей кожного студента. Застосування цієї технології навчання можливе лише за умови відповідної підготовки викладача і лише для фахівців таких спеціальностей, де можна проявити свою творчість, фантазію, креативність [3, с. 54]. Викладач може також застосовувати кейс-технологію. Це технологія, за якою навчально-методичні матеріали збираються у спеціальний набір (кейс) і надаються студентам для самостійного вивчення з періодичними консультаціями у викладача. Навчання за допомогою „кейсів” сприяє формуванню проблемно-пошукових умінь. Використовуючи навчальний „кейс”, викладач може попросити студентів проаналізувати подію та її результат або запитати про те, що вони зробили б у такій ситуації. Завдання цієї технології - навчити справлятися з унікальними й нестандартними ситуаціями, з котрими має справу будь-який фахівець у реальному житті. Центр уваги під час кейс-технології

зміщується з процесу передавання знань на розвиток навичок, аналізу, рефлексії та прийняття рішень.

Використання кейсів створює умови для залучення кожного студента до активного пізнавального процесу, застосування здобутих знань на практиці й чіткого усвідомлення, де, яким чином і для яких цілей ці знання можуть бути використані. Кейс-технологія вимагає постійного випробування інтелектуальних, фізичних, моральних сил студента для опису проблем та вміння їх розв'язувати спільними зусиллями, виконуючи різні соціальні ролі. Упровадження кейс-технології у навчальний процес не є складним для будь-якої спеціальності, коли враховувати, що в умовах існуючої класно-урочної системи занять ця технологія найбільш легко вписується в навчальний процес, не торкається змісту навчання, який визначений стандартами і разом із тим дає можливість формувати необхідні навички рефлексії [3, с. 55].

Добрий результат дає застосування технології групової навчальної діяльності. [3, с. 54]. При такому навчанні на заняттях студенти об'єднуються в малі групи, які поєднує загальна навчальна мета при опосередкованому керівництві викладача. Стосунки між ними набувають характеру співпраці, оскільки викладач втручається у роботу груп лише в тому випадку, якщо виникають запитання або студенти самі звертаються за допомогою. Це їхня спільна діяльність. При такій організації навчальної діяльності реалізується природне прагнення до співпраці, спілкування та взаємодопомоги. Вона розвиває планування, рефлексію, самоконтроль,

взаємоконтроль, уміння працювати у колективі. Студенти демонструють високу результативність у засвоєнні професійних умінь та навичок, виконують більший обсяг роботи за однакові проміжки часу за рахунок правильної мотивації [3, с. 53].

Хочемо зазначити, що викладачі ефективно можуть використовувати інформаційні технології. Сьогодні можливості комп'ютерів здаються майже безмежними – нашому розпорядженні й колір, і звук, і рух, і тривимірне зображення. Кольорові монітори відтворюють малюнки, відео, а акустична стереосистема забезпечує високоякісний музичний, звуковий та мовний супровід. [4, с. 116].

На сьогодні ніхто не стане заперечувати той факт, що використання інформаційних технологій впливає на зміст, форми й методи навчання. Методи навчання мають тісний зв'язок із характером подання та сприйняття інформації як для тих, хто навчає, так і для тих, хто навчається. У зв'язку з цим варто зазначити, що використання мультимедійних технологій істотно впливає на характер подання інформації, а отже, і на методи навчання. Всі ми по-різному засвоюємо нові знання: одні легше запам'ятовують матеріал, читаючи підручник, інші на слух, скажімо, під час уроку або лекції. Але, без сумніву, найкращий результат досягається, якщо сприймати інформацію одночасно всіма органами чуття, і цю можливість надають нам засоби мультимедіа. Вони змінили процес вивчення різних предметів, зокрема іноземної мови. [2, с. 75]. Комп'ютер пише кожне слово та його переклад рідною мовою. За бажанням він вимовить це слово стільки

разів, скільки вам потрібно, щоб воно міцніше збереглося в пам'яті. Сучасні програми дозволяють записати власну вимову, потім, прослуховуючи запис, порівняти з правильним. Значення кожного слова буде пояснювати картинка, студент почує докладний коментар, перегляне короткий відеофільм. А в кінці заняття комп'ютер перевірить, наскільки добре студент засвоїв урок [2, с. 75].

Навчання за допомогою мультимедіа володіє безперечними перевагами.

Один компакт-диск може зберігати зміст книг, які зайняли б цілу книжкову полицю. На пошуки потрібної інформації піде набагато менше часу: не треба гортати сторінки, натискайте кнопку миші - й потрібні відомості перед вами.

Ще одна перевага такого навчання полягає в тому, що з комп'ютером можна „розмовляти": одержати відповідь на своє запитання. Ставить запитання комп'ютер, тим самим він, як справжній гід, підводить вас до нової теми показує, де ще можна знайти інформацію щодо проблеми, яка цікавить вас [2, с. 20]. Завдяки мультимедійним технологіям, а саме використанню програми розроблення презентацій як студенти, так і викладачі можуть підготувати цікаві виступи.

Крім того, надзвичайно важливу роль відіграють інформаційні технології у процесі самоосвіти студентів і викладачів. Досить поширеними серед методичних прийомів можна вважати електронні дискусії, тобто прийом спілкування за допомогою комп'ютерних технологій.

Використання інформаційних технологій забезпечує додаткову мотивацію студентів до опанування фахом, формує вміння й навички пошуку та представлення інформації, розвиває творчі ініціативи, стимулює творчу діяльність. Упровадження інформаційних технологій дозволяє не лише підтримувати традиційні форми і методи навчання, а й створювати варіативні методики. Основна проблема реалізації інформаційних технологій – недостатня матеріально-технічна база та відсутність спеціальної підготовки викладачів.

Таким чином, зробимо висновок: впроваджуючи культурологічний підхід у професійну підготовку майбутніх музикантів-педагогів досить доцільно застосовувати інноваційні технології.

Основна проблема, яку необхідно вирішити у подальшому під час реалізації інформаційних технологій – забезпечення матеріально-технічної бази та спеціальна підготовка викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванова Т.В. Культурологическая подготовка будущего учителя; Монография - К 2005.-282 с.
2. Ляховицкий М.В., Кошман ИМ. Технические средства в обучении иностранным языкам. – М., 1981. – 100 с.
3. Стечкевич О. Інновації на уроках виробничого навчання: реалії та перспективи // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 49–56.

4. Суровцева Р.Ф. Проблема інноваційної діяльності в педагогічній теорії та практиці // Наука і освіта. – 2001. – № 6. – С. 116–120.